

מגוון המינים

מגוון המינים

המגוון הביולוגי
(biodiversity)

הוא מושג המתאר את כל
מגוון המינים (כל הצמחים

והיצורים החיים), המגוון הגנטי
שלהם ומגוון בתי הגידול שבהם

הם חיים. על פי הערכת המדענים

חיים כיום בעולמנו בין 7.5 מיליון ל-10
מיליון מינים, מהם למעלה מ-1.7 מיליון

מתועדים ורשומים. במערכות אקולוגיות טבעיות
מתקיימים תנאים ותהליכים רבים, שבלעדיהם לא

יתקיימו חיים. לכל יצור במערכת תפקיד חשוב וחיוני:
צמחים מתפקדים כ"ריאות ירוקות", הפולטות חמצן

ומקבעות פחמן דו-חמצני; יצורים חד-תאיים במים מנטרלים
פסולת רעילה. לכל אחד מהיצורים תפקיד חשוב במארג המזון-

היעלמות של מין צמח אחד עלולה לפגוע בקיומו של בעל חיים
הניזון מאותו צמח וגם בקיומו של בעל חיים טורף, בהמשך שרשרת

המזון. גם בישראל, כמו בכל העולם, הרס בתי הגידול ופעילות האדם
מאיימים על מגוון המינים. אף על פי ששטחה קטן, תודות להיותה של ישראל

גשר בין שלוש יבשות, מגוון המינים וסביבות הגידול בה עשירים וגדולים במיוחד.
בשנת 1992 חתמה ישראל על אמנת המגוון הביולוגי, בוועידה בינלאומית שהתקיימה

בברזיל, והתחייבה לשמור על מגוון המינים שבתחומה.

אורן

עץ ירוק, בעל עלים דמויי מחט. נפוץ ברחבי העולם. העץ נפוץ ביערות קק"ל בכמה מינים,

אורן ברוטיה, אורן הצנובר/הגלעין, אורן קנרי ואורן ירושלים. אורן ירושלים הוא היחיד

הגדל בר ועשוי להתרבות גם באופן ספונטני (ללא סיוע האדם). בעבר, גדל האורן

בר בחורש הטבעי בארץ ישראל, אך כיום ניתן למצוא אוכלוסיות בר רק במספר

מצומצם של מקומות, ביניהם: הכרמל, הרי יהודה, הר מירון ואזור ראש הנקרה.

האורן הוא עץ חשוף זרע, פירותיו קרויים "אצטרובלים" והם מכילים את

הזרעים הנקראים "צנוברים". האורן גדל היטב על סלע הקירטון ומתחדש

לאחר שריפה, באמצעות הפצת הזרעים. עלי האורן המחטניים, הנושרים

מהעץ, נערמים על הקרקע ויוצרים מצע נביטה נוח לפטריות. בין

פטריות המאכל הנפוצות הגדלות מתחת לאורנים צומחת גם

האורנייה, שחיה בסימביוזה עם שורשי האורן. במסגרת ייעור

הארץ, שהחל לפני הקמת המדינה, האורנים היו בין העצים

הראשונים שניטעו. הבחירה באורן נבעה ממספר טעמים:

זהו מין שאינו מפונק, מתאים לגידול ברוב סוגי הקרקעות,

אינו זקוק להרבה מים וצמיחתו מהירה. בנוסף לכך, עץ

זה היה מוכר לעולים, שהגיעו מארצות אירופה והם

ידעו היטב כיצד לגדלו. במקרא מקובל לזהותו

כ"עץ שמן" (נחמיה ח', 15).

איקליפטוס

עץ ירוק-עד ממשפחת ההדסיים. לעץ מינים שונים, שניטעו בהצלחה במקומות רבים בעולם וגם בישראל. מקור השם ביוונית. עלי האיקליפטוס מכילים שמן אתרי, המשמש כתרופה נגד שיעול, אם הוא ניטל במנות קטנות, אך רעיל בכמויות גדולות. האיקליפטוסים הראשונים הובאו לארץ ישראל בשנות ה-80 של המאה ה-19 במטרה לסייע לייבוש הביצות, שגרמו למלריה (חשוב לציין כי בסופו של דבר תעלות הניקוז הן שייבשו את הביצות ולא העצים). העץ מצליח לשרוד באדמות ובמזג אוויר שעצים אחרים אינם גדלים בהם, עובדה המאפשרת לטעת אותו באזורים רבים ומגוונים.

אלון

בארץ קיימים שלושה סוגים של עצי אלון: אלון מצוי, אלון התבור ואלון התולע. האלון המצוי הוא עץ החורש הנפוץ ביותר במדינת ישראל. אפשר למצוא אותו בעיקר באזור הגליל העליון, בכרמל, בהרי יהודה וירושלים. אלון התולע גדל במקומות קרים וגשומים, בעיקר במדרונות מעל רום של 700 מטרים. אחת הסברות היא שמקור השם "אלון" במילה "אל", וזאת משום שבעבר הוא נחשב לעץ קדוש לעובדי אלילים, אשר הקריבו תחתיו את קורבנותיהם. בערבית נקרא העץ "בלוט" ומכאן שם פירותיו בעברית. הפרי מורכב מבלוט ומספלול. האלון המצוי גדל בעיקר כשיח, כתוצאה מאקלים יובשני ומרעה יתר. גובהו נע בדרך כלל בין מטר אחד לשישה מטרים, אך לעתים הוא מגיע אף לכ-10 מטרים. אלון התבור הוא עץ חד-ביתי, המשיר את עליו בחורף, מגיע לגובה של ארבעה עד תשעה מטרים וגדל במקומות יובשניים בחבל הים-תיכוני. היום, אלון התבור הוא עץ מוגן. בתקופה העות'מאנית בוצעה כריתה מאסיבית של עצי האלון על ידי השלטונות, שהשתמשו בעץ לצורכי הסקת מנועי הרכבת בזמן מלחמת העולם הראשונה.

אלה

האלה נפוצה בחורש הים-תיכוני בארץ ישראל. היא גדלה לצידו של אלון מצוי באזורי טרשים ואף חודרת לאזור ספר המדבר. בארץ גדלים בר שלושה מינים של אלות: אלה אטלנטית, אלה ארץ ישראלית ואלת המסטית. בדומה לעצי חורש אחרים, סבלה האלה מפגיעת האדם והצאן. כתוצאה מכך, היום אנו מוצאים את האלה לרוב בצורת עץ קטן, בעל גזעים אחדים. במקרה כזה, גובהו יהיה בין כשלושה לעשרה מטרים. לעתים קרובות, בעקבות עקיצת כנימה מסוג מסוים, נוצרים על עלי העץ עפצים המהווים סימן זיהוי למין העץ לפי צורתם. קרן קימת לישראל נוטעת כיום עצי אלה כחלק ממדיניות הייעור המעורב בארץ והחזרת נוף החורש לתפארתו. האלה פורחת בחודשים מרס ואפריל. בעונת הקיץ מתפתחים על העץ פירות המופצים ביעילות על ידי ציפורים. האלות האטלנטיות ידועות ביכולתן להגיע לגיל מופלג. עצי האלה מתחדשים היטב לאחר כריתה או שרפה.

ברוש

עץ ירוק-עד, בעל עלים דקים ומאורכים דמויי מחטים, העשוי להגיע לגיל מופלג של מאות שנים. הברוש המצוי הוא הידוע ביותר בארץ ישראל והיחיד הגדל בה בר. עצי ברוש נפוצים כמעט בכל ארצות אגן הים התיכון. יתרון חשוב של הברוש הוא ביכולתו להתחדש לאחר כריתה ולהתרבות מזרעים. הברוש פורח באביב. קק"ל מרבה לטעת ברושים באזורים שונים בארץ, בפרט באזור ההר. העץ נקלט היטב בכל סוגי הקרקע. לברוש אצטרובלים עגולים, המבשילים בין שנה וחצי לשנתיים לאחר ההפריה. צבעם הירוק הופך עם ההבשלה לחום. הברוש מוזכר במקרא. נהוג לטעת עצי ברוש בבתי קברות, כיוון שהעץ מזכיר בצורתו נר.

אשל

עץ ממשפחת האשלים, המונה כ-50 עד 60 מינים שונים. לאשל יש מינים נשירים וירוקי-עד, חלקם עצים ואחרים שיחים. העצים של כמה ממיני האשל מגיעים לגובה רב, והם מאריכים ימים (עד 150 שנה ואף למעלה מכך). המין הגבוה ביותר הוא אשל הפרקים, המיתמר לגובה של עד כ-15 מטרים. רוב מיני האשל הם ממוצא סהרו-אפריקאי, וקשורים לאזורים חוליים, לאפיקי נחלים או לשטחי מלחה. יש ביניהם מינים המסוגלים לעמוד בתנאי מליחות קיצוניים ביותר. האשל הוא אחד ממיני העצים הבודדים המסוגלים להתפתח יפה בתנאי היובש של הנגב. הוא נמנה עם הצמחים מפרישי המלח, המיועד לקלוט את הלחות שבאוויר במשך הלילה. בנוסף לכך, המלח מופרש מהעלים, נמס בטל, מטפטף לאדמה ומעלה בצורה משמעותית את רמת המליחות בשכבותיה העליונות. הדבר משמיד את הצמחים סביב העץ. שורשי הצמח מתפשטים למרחק רב. שורשיו אף מעמיקים מאוד כדי לחפש שכבות לחות ומי תהום. צבעו הכללי של העץ ירוק-אפרפר, בשל המלח המופרש מעליו. בעת הפריחה הוא מתכסה בפרחים סגולים.

חרוב מצוי

אחד מעצי הבר הנפוצים בארץ ישראל. עץ ירוק-עד, ממשפחת הקסאלפייניים, המתנשא לגובה של 10-15 מטרים לערך. פריחתו נמשכת מאוגוסט ועד נובמבר. פירותיו - תרמילים מאורכים וטובים למאכל. מלבד ערכו התזונתי, הוא חשוב מאוד להזנת הבקר והצאן. את החרוב אפשר למצוא ברכסי הכורכר שבאזור החוף - מראש הנקרה ועד נתניה, למרגלות ההרים במזרחו של הגליל ובמערבו, בכרמל, ברמות מנשה ובהרי יהודה. שמו של העץ ניתן לו בגלל הדמיון של פירותיו לחרב. יש הטוענים, ששמו נובע מהעובדה שפירותיו יבשים וחרבים. הזרעים נקראים גרות. משקל גרה הוא בדרך כלל 0.2 גרם, ושמה ביוונית קראט. מכאן מקור השם ליחידת המשקל של זהב ואבני חן. ברפואה העממית החרוב משמש כתרופה נגד שלשול, פצעים בפה, סוכרת, שיעול חריף ובעיות נשימה. מפרי החרוב ניתן להפיק גם שוקולד המהווה תחליף "בריא" לשוקולד העשוי מקקאו.

רימון

עץ תרבותי נשיר, הנפוץ בכל ארצות הים התיכון. הרימון הוא שיח או עץ נמוך, המגיע לגובה של כשלושה מטרים. עליו מסורגים, מאורכים ומבריקים, וקצות ענפיו נוקשים ומחודדים ולכן הם דוקרניים. פרי הרימון הבשל מכיל בממוצע כ-600 גרעינים עסיסיים. במסורת היהודית הרימון משול לאדם חכם, המקפיד על קיום המצוות (תרי"ג = 613). פרי הרימון נאכל ונסחר מאז העת העתיקה, בזכות עמידותו לאורך זמן, טעמו וסגולותיו הרפואיות. הרימון הוא אחד משבעת המינים ומסמל בתרבויות שונות שפע, פריון, יופי וחוכמה. בשל יופיו של הפרי וערכיו הסמליים, נפוץ השימוש בצורתו לעיטור מבנים, מטבעות, לבוש, ועוד. הרימון מופיע בשמות של מקומות רבים בארץ.

תאנה

בשמה המדעי "פיקוס התאנה". עץ נשיר, בגובה של שלושה עד עשרה מטרים, אחד משבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל. התאנה גדלה באזור הים התיכון וליד מעיינות ובורות מים. ישנן עדויות ארכיאולוגיות מחפירות שבוצעו באתרים פרהיסטוריים בארץ, המעידות שהתאנה הייתה קיימת גם בעבר הרחוק, כפי שאנו מכירים אותה כיום. לפיכך, עץ התאנה אינו נחשב לעץ מתורבת והוא אחד מעצי הבר של ארץ ישראל. העץ מוכר מימי קדם בפירותיו המתוקים, הנאכלים טריים וגם מיובשים (דבלים). הפרי הוא תפוחת סגורה, המכונה פגה, המואבקת על ידי צרעות צעירות הנקראות צרפגיות. עץ התאנה מופיע בתנ"ך, בסיפור אדם וחוה, שתפרו לעצמם חגורות מעליו.

שיטת הנגב

זן נדיר של עץ השיטה, הגדל בדרום הנגב ובערבה. השיטה תוארה לראשונה בסעודיה. בישראל, שיטת הנגב הוא עץ מוגן, המצוי בעיקר ברמות הגבוהות שבין נחל פארן לבין אילת והמושב פארן, בערוצי הנחלים וכן בסיני ובירדן. זהו עץ מדברי, עמיד בקור יותר משאר מיני השיטה הגדלים בארץ. גובה העץ כשמונה מטרים במוצע, אך ישנם עצים המגיעים לגובה של כ-12 מטרים. לעץ גזע יחיד. קליפת הגזע של העץ הבוגר מתקלפת בקלות בצורת קשקשים בצבע צהוב-חום. צורתו של הפרי דומה למגל. פריחתו מתרחשת בחודשים יולי עד אוקטובר. העלים אפורים יותר מהעלים של עצי שיטה אחרים הגדלים בארץ והם מכוסים בשיער דק דמוי לבד. הקוצים ארוכים וצפופים.

תמר

עץ התמר, ממשפחת הדקליים, מוזכר עשרות פעמים במקורות ישראל. פרי התמר הוא אחד משבעת המינים (מצוין כ"דבש"), והענף הצעיר שלו "הלולב" הוא אחד מארבעת המינים. עץ התמר גדל באקלים חם מאוד, ניזון ממי תהום, עמיד וגדל גם עם מי תהום מליחים ובסוגי קרקע שונים. בחפירות במצדה נמצאו זרעי תמר בני 2,000 שנה. אחד מהם הונבט בשנת 2005 והפך לעץ, הנטוע כיום בקיבוץ קטורה והמכונה "מתושלח" בשל זקנתו המופלגת. האדם מצא שימוש לכל חלקי עץ התמר: פירותיו המתוקים, העשירים בוויטמינים ובמינרלים, נאכלים ומהווים חומר גלם להכנת יין ודבש תמרים; מהעלים יצרו גג לסוכות; סנסני התמר (הענפים שעליהם תלויים הפירות) שימשו לטאטוא ולקליעת סלסילות; הגזע נוצל לבניין, לקירוי ואף כשוקת לצאן (לאחר שתוכו רוקן); הגלעינים הזינו בהמות, היוו חומר להסקה ואף ייצרו מהם סמי מרפא. בתקופה העתיקה ובזמן התלמוד היו מטעים גדולים של תמרים באזור ים המלח, בעמק הירדן ובגליל התחתון. אולם ענף התמרים התנוון ואחרי הכיבוש הממלוכי נעלמו התמרים מנופי הארץ ומהזנים המשובחים שגדלו בארץ לא נותר זכר.

בראשית המאה ה-20, עם תנופת ההתיישבות המחודשת, התגבש בקבוצת כינרת, בהובלתו של בן ציון ישראלי, הרעיון להשיב את גידול התמר לארץ. באותה עת שתילי תמרים נשמרו כאוצר לאומי ברוב מדינות צפון אפריקה, אולם במספר מסעות-רכש הרפתקניים, הצליח בן ציון ישראלי להביא ארצה כמות קטנה של שתילי דקלים. לאחר קום המדינה, במבצע חשאי ומסובך, הצליחו הוא וחבריו להביא חוטרי תמרים מפרס לישראל. במבצע מאוחר יותר הובאו לארץ גם חוטרי תמרים מקליפורניה. כיום, ישראל שולטת בכ-70% משוק תמר המג'הול העולמי.

תועלת העץ

עץ אחד מוסיף הרבה שמחה,
ירק וחיים לנוף העירוני.

עץ אחד מנקה, מסנן ומטהר 100,000 מ"ק
אוויר מזהם, מייצר 700 ק"ג חמצן וקולט
20 טון פחמן דו-חמצני.

נטיעת עצים היא דרך פעילה לעצור
את אפקט החממה, האחראי להתחממות
כדור הארץ.

עץ אחד מסייע להפחתת הטמפרטורה
בסביבתו, בימי הקיץ, עד ארבע מעלות.

על אדם אחד לטעת 200 עצים כדי "לאזן"
את הזיהום שיצר במהלך חייו.

עץ אחד עשוי לשמש בית לעשרות
ציפורים במשך עשרות שנות חייו.

אלפי מטיילים משתתפים ונוטעים ביערות
קק"ל מידי ט"ו בשבט וגם במהלך השנה.

עץ אחד יכול לספוג בשנה 20 ק"ג אבק
ו"לבלוע" 80 ק"ג תרחיפים, המכילים מתכות
רעילות ככספית, ליתיום, עופרת.

קק"ל נטעה מאז הקמתה למעלה מ-245
מיליון עצים על פני כמיליון דונם.

עץ אחד בקרבת הבית דומה לקיר אקוסטי -
הוא בולם רעשים בצורה משמעותית.

נטיעת עצים מסייעת לשימור
קרקעות ומניעת מידבור.

קק"ל התחייבה, במסגרת תכנית
"מיליארד העצים", שיזם האו"ם,
לטעת שישה מיליון עצים במהלך
10 השנים הקרובות.

70
מגוון המינים

חֻוּיָאֵי הנחשים

דורס יום גדול ממשפחת הנציים המתמחה בציד נחשים, ומכאן שמו ("חֻוּיָאֵי" בארמית פירושו נחש). החֻוּיָאֵים מגיעים מאפריקה בתחילת האביב והם שכיחים למדי בישראל. חלקם ממשיכים צפונה וחלקם נשארים לקנן בארץ למשך כל האביב והקיץ. גופו ותחתית כנפיו הבהירים מסווים את החֻוּיָאֵי על רקע השמיים, וכך הוא מפתיע את הטרף בצלילה מגובה רב. עיניו צהובות וממוקמות בחזית ראשו ורגליו מכוסות קשקשים להגנה מנשיכת הזוחלים שאותם הוא צד. אחד המינים העיקריים המתחרים עם החֻוּיָאֵים על סביבת הקינון ועל מקורות המזון הוא העקב העיטי - גם הוא דורס יום גדול, אשר סביבת מחייתו הטבעית מצטמצמת והולכת עקב פעילות האדם. קק"ל שותפה למחקר פורץ דרך העוקב אחר הדורסים המקננים ביערות ובראשם החֻוּיָאֵים והעקבים. מצבם של העופות הדורסים, הנמצאים בראש פירמידת המזון, הוא סימן חשוב למצבו הכללי של היער, שהוא מערכת אקולוגית מורכבת. המעקב אחריהם מסייע לקבלת החלטות על שימורם של שטחים פתוחים וסביבות מחיה במסגרת מדיניות קק"ל של פיתוח בר-קיימא.

זוּנִיפֶת

אחת הציפורים המוכרות בישראל, בעיקר בזכות ציצית הנוצות שעל ראשה ומקורה הדק והארוך. מקור שמה בארמית - "שני מקורים" (דו-כיפת), המתייחסים למראה שלה כאשר ציצית ראשה סגורה ומחודדת. בערבית היא קרויה "הודהוד", על שום הצליל שהיא משמיעה. צבע גופה חום-ורדרד-כתום, גודלה בינוני, הזנב והכנפיים מפוספסים בשחור ובלבן ועל ראשה סימן ההיכר שלה - ציצת נוצות יפה, שאותה היא זוקרת בזמן סקרנות, חשדנות או התרגשות. הדוכיפת נפוצה בכל הארץ, בעיקר בשטחים פתוחים בתחומי היישובים, במדשאות, בשדות וביערות פארק, שם היא מוצאת את מזונה - זחלים של חרקים, תולעים, חיפושיות וזוחלים קטנים. בניגוד למיני ציפורים רבים, אצל הדוכיפת מראה הזכר והנקבה דומה מאוד. אם הקן והגוזלים נחשפים לעיני טורף, ההורים לא נשארים אדישים - הם ישמיעו קול לחישה ויפרישו נוזל מצחין שירתיע את התוקף. הריח המרתיע מרחיק מן הקן, באופן קבוע, חתולים ושאר אורחים לא רצויים. הדוכיפת מוזכרת בתנ"ך ובכתבים עתיקים של עמי האזור. האגדה מספרת, שהיא הציפור שהביאה לשלמה המלך את השמיר - התולעת שעזרה לחצוב את אבני המקדש. לרגל שנת ה-60 למדינת ישראל נבחרה הדוכיפת לציפור הלאומית.

חסידה לבנה

החסידה הלבנה היא אחד הסמלים הבולטים של נדידת הציפורים. במהלך נדידת הסתיו והאביב חולפות מאות אלפי חסידות לבנות בשמי ישראל בלהקות גדולות. החסידה הלבנה היא ציפור גדולה ומרשימה, בעלת מוטת כנפיים של כשני מטרים ודגם נוצות שחור-לבן. בזמן המעוף בולטות הרגליים האדומות מעבר לזנב הקצר, בעוד שהצוואר הישר והמקור האדום הארוך נמתחים קדימה. רגלי החסידה הארוכות הן בעלות שטח פנים גדול ולכן מתקררות מאוד בשעת העמידה במים. בשל כך עומדת החסידה (כמו עופות מים רבים אחרים) על רגל אחת. החסידה ניזונה מדגים, מצפרדעים, מלטאות ומחרקים. כמו עופות גדולים אחרים, היא עוברת מרחקים גדולים בדאייה, לכן היא נודדת בשעות היום, תוך ניצול זרמי אוויר חמים (טרמיקות), העולים מהאדמה. החסידה היא אחד המינים הנפגעים ביותר כתוצאה מפעילות האדם, המנצל ומכוון מקורות מים ומונע הצפות. גם קווי מתח גבוה גורמים לתאונות ולהתחשמלויות של חסידות. החסידה נזכרת פעמים רבות במקרא.

גם בפולקלור ובתרבויות נוספות היא מהווה סמל למסירות ("חסידות"), לכיבוד הורים, למזל ואף להבאת תינוקות.

בולבול ממושקף

אחת הציפורים המוכרות בישראל - מצויה בכל רחבי הארץ, מן ועד אילת, בלב כפרים וערים. השת הצהוב, האופי התוסס והשירה המגוונת, שצליליה בוקעים עוד בטרם עלות השחר, גרמו לבולבול להיות כה מוכר ואהוד. בערבית משמעות המילה "בולבול" היא "זמיר". ראשו של הבולבול שחור ועיניו מוקפות בטבעת בהירה ומכאן שמו "בולבול ממושקף". דגם הטבעת מפותח אצל הזכרים יותר מאשר אצל הנקבות, והוא ייחודי לכל בולבול, מעין טביעת אצבע. הבולבולים אינם נודדים. הם חיים בזוגות קבועים, הנאמנים זה לזה ושומרים על טריטוריה קבועה. הם חברותיים מאוד. לפעמים ניתן לראות התגודדות של בולבולים רבים, המנסים ביחד להבריח אויב מאזור הקן של אחד הזוגות. הבולבול נפוץ בעיקר בגנים, במטעים, בנאות מדבר ובכל מקום שגדלים בו עצים ושיחים. הוא ניזון בעיקר מפירות ומחרקים, אך גם מעלים ומפרחים.

את זרעי הפירות שאכל הוא מפריש בלשלת וכך גורם להפצתם ואף לזירוז נביטתם.

עגור אפור

עוף גדול ממשפחת העגורים, המקנן בשטחי יער מוצפים. העגורים "מזכירים" את החסידות ואת האנפות, אך בשונה מהן הם ניזונים בעיקר מגרעינים, משורשים ומפקעות המונחות בשדות פתוחים ובשטחי חקלאות. מחזה נפוץ בשמי ישראל בעונות הנדידה, הן להקות של עגורים אפורים, בצורת ראש חץ. העגורים, בעלי צוואר ארוך ומוטת כנף של כשני מטרים, מתקשרים ביניהם בקריאות "גור-גור" רמות. העגור האפור מסוגל לבצע מעוף נדידה פעיל ולא להסתמך רק על דאייה, ולכן ניתן לפעמים לשמוע להקות עגורים הנודדות גם בלילה. העגור האפור משקיע רבות בחיזור אחר הנקבה, באמצעות ריקוד, הכולל קפיצות ומחוות זוגיות. הוא שומר על קשרי זוגיות לאורך כל חייו ומצטיין בטיפול הורי ממושך. בתרבויות רבות מהווה העגור האפור סמל של טוהר ואצילות. שנים רבות היו העגורים רק חולפים בישראל, אך כיום, עשרות אלפי עגורים מבלים את החורף באגמון קק"ל החולה ומהווים מוקד משיכה ראשון במעלה לתיירות ציפורים.

דָּרְבָּן

המכרסם הגדול ביבשת אסיה. שמו ניתן לו בזכות הקוצים הארוכים המכסים את גבו. קוצי הדָּרְבָּן הם גלגול של שיער, שהפך קשה וחד ומסייע לו להגן על עצמו. בזמן סכנה, הדָּרְבָּן זוקף את קוציו ומשמיע קולות נשיפה מאיימים. במשך שעות היום שוהים הדָּרְבָּנים במחילות ארוכות שהם חופרים (אורכן עשוי להגיע ל-17 מטר), במערות שהם מוצאים בשטח או בסבך צפוף. עם רדת החשכה הם יוצאים לפעילות, הכוללת הזדווגות, חפירת פקעות, בצלים ושורשים ואכילתם. חיבתם של הדָּרְבָּנים גם לירקות ולפירות, לצד חפירתם הפוגעת בצינורות השקיה, עלולה לגרום נזקים לחקלאות. הדָּרְבָּנים חיים לרוב בזוגות ובמשפחות והם נפוצים בכל רחבי הארץ (צפיפותם עולה סמוך לאזורים חקלאיים). הם טריטוריאליים ומסמנים את שטחם בשתן ובגללים. התקשורת ביניהם נעשית באמצעות תיפוף רגליים על הקרקע. בשעת סכנה בורחים הדָּרְבָּנים בדהרה מהירה, בקוצים סמורים ומקשקשים, תוך כדי השמעת נשיפות צרודות. כשאין אפשרות להימלט, הם נעצרים בפתאומיות, כדי שקוציהם יינעצו ברודף. לקוצים תכונה מיוחדת - מבנים קשקשיים זעירים, שכיוונם נגד כיוון הקוץ, המקשים על שליפת הקוץ מגוף הנדקר. בהשראת מבנה זה פותחו חוטים לתפירת פצעים, שאחיזתם בעור המחלים משופרת ויעילה יותר.

חומט נקוד

חומט נקוד הוא אחד הזוחלים המסתוריים, הנדירים והאנדמיים לאזורנו (ייחודי לישראל ולירדן). הוא חי מתחת לאדמה, בשטחים פתוחים, סלעיים ועשבוניים וניזון מחרקים קטנים. גופו חסר הגפיים, באורך של כ-15 ס"מ, מכוסה נקודות שחורות זעירות הסדורות כפסים, ומכאן שמו. הפסים בצדי גופו רחבים וכהים, מסווים את עיניו ומקשים על טורפים לפגוע בראשו. גם קצה הזנב המעוגל שלו יוצר בלבול באשר לצד הראש - תכונה ייחודית לעומת חומטים אחרים בארץ. גופו מותאם לחייו התת-קרקעיים: חסר גפיים, בעל נחיריים ופתחי אוזניים קטנים ולסת עליונה המחפה על התחתונה, כדי להגן מחדירת עפר בזמן ההתחפרות. כשהוא חש מאוים, מנתק החומט את זנבו מגופו, כדי להטעות את הטורף. לאחר זמן, מתחדש הזנב וצומח. חומט נקוד נמצא בסכנת הכחדה חמורה בשל הצטמצמות בתי הגידול וסביבות המחיה הטבעית שלו.

צבי ישראלי

יונק הנפוץ בשטחים פתוחים כמעט בכל חלקי הארץ. לראשו של הצבי זוג קרניים קצרות (קרני הזכר גבוהות ומעובות וקרני הנקבה קצרות ודקות) וריצתו המהירה יכולה להגיע ל-80 קמ"ש. הצבי צמחוני, שוכן במדרונות הרים ובמישורים פתוחים בכל רחבי הארץ, והוא בעל חוש ריח מפותח ביותר, המאפשר לו להבחין בתנועה ממרחק של יותר מקילומטר. הוא פעיל בשעות הקרירות של היום ובלילות מוארי ירח, אז הוא ניזון מעלים ומעשב. בלילות חשוכים הוא רובץ בשטח הפתוח בגומה רדודה שהוא חופר. הצבאים חברתיים וחיים בשלושה סוגי עדרים: נקבות עם עופרים צעירים; עדרי זכרים צעירים ו"רווקים", וזכרים טריטוריאליים המסמנים את השטח ב"תחנות הרחה" באמצעות גללים. באביב 2015 נפתח בלב ירושלים ובתמיכת קק"ל "עמק הצבאים", פארק טבע עירוני-קהילתי, שבו ניתן לצפות, בין יתר בעלי החיים והצמחים, בעדרי צבאים משוטטים בחופשיות. במדינות השכנות לישראל מין זה נכחד; בארץ מוגדר הצבי הישראלי כמין הנמצא בסכנת הכחדה.

חזיר בר

בין חיות הבר הגדולות בישראל. החזיר חי ביערות, בחורשות, בפרדסים ובביצות, ונפוץ כמעט בכל הארץ. הוא פעיל לילה ויצור חברתי, החי בלהקות של עד 20 פרטים (בדרך כלל נקבות וגורים, הזכרים הבוגרים חיים לבדם, ומצטרפים ללהקה בעונת הרבייה). הזכרים גדולים מהנקבות באופן מובהק והם בעלי ניבים מאיימים, המשמשים להגנה על הטריטוריה וכנגד טורפים ופולשים. חוש הריח של החזירים מפותח מאוד ואפס הקשיח מאפשר להם לחפור ולנבור בקרקע בחיפושם אחרי מזון. גופו של החזיר מכוסה בשיער חום קשיח ועור עבה מגן עליו. החזירים נוהגים להתפלש בבוץ כדי להוריד את חום גופם ולהיפטר מטפילים, אשר נלכדים בבוץ היבש. כדי להוריד מגופם את הבוץ היבש ואת הטפילים שנלכדו בו, מתחככים החזירים בגזעי עצים.

חזיר הבר פעיל בעיקר בלילה וניזון מן החי ומן הצומח (אוכל-כל). מספרם של החזירים עולה בשנים האחרונות בשל הפסולת הרבה שהאדם מייצר והם הפכו למין מתפרץ (מין המרחיב את שטח מחייתו עקב פעילות האדם), הגורם נזק רב לחקלאים בכל רחבי הארץ. כדי למתן ולווסת את המצב אושר צייד מפקח שלהם - באישור בלבד.

שבעת המינים

שבעת הגידולים החקלאיים שבהם נתברכה הארץ, על פי הכתוב בספר דברים:

"ארץ חיטה ושעורה וגפן ותאנה ורימון, ארץ זית שמן ודבש"
(דברים, ח', 8).

גידולים אלה גדלים ונפוצים בארצנו. העובדה שניתן לשמור חלק מפירות שבעת המינים ותוצריהם לפרקי זמן ארוכים, מאפשרת להסתמך עליהם כמקור מזון קבוע גם בתקופות יובש. במסורת היהודית, פירות שבעת המינים נחשבים לחשובים יותר מפירות אחרים ומנהגים רבים קשורים בהם: על פי ההלכה, את מצוות הביכורים בשבועות יש לקיים בביכורי שבעת המינים; נוהג לתלות פירות אלה בסוכה ולאכול מהם בט"ו בשבט. שבעת המינים משמשים כמוטיבים באמנות היהודית הקדומה והם מופיעים על מטבעות, חותמות, תכשיטים ועיטורים שונים.

